

Jerzy Zaniemojski

Zbieg podstaw wznowienia postępowania karnego

Palestra 19/4(208), 48-53

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JERZY ZANIEMOJSKI

Zbieg podstaw wznowienia postępowania karnego

Autor omawia podstawy wznowienia postępowania karnego przewidziane w art. 474 § 1 ust. 1 i 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. oraz uzasadnia, że w wypadku realnego zbiegu tych podstaw wznowienia możliwy jest swobodny wybór jednej z nich i oparcie na niej wniosku o wznowienie postępowania.

I. WSTĘP

Instytucja wznowienia postępowania karnego, która uległa w obowiązującym prawie stosunkowo największym zmianom w porównaniu z innymi instytucjami procesu karnego, wzbudziła duże zainteresowanie i została omówiona w licznych opracowaniach ogólnych i szczegółowych¹. Mimo to jednak brak jest dotychczas analizy problemu zbiegu podstaw wznowienia postępowania karnego w wypadku, gdy mogą mieć jednocześnie zastosowanie przepisy art. 474 § 1 ust. 1 i art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k.

Zagadnienie to budzi wątpliwości w praktyce sądowej, co prowadzi do nietrafnych rozstrzygnięć. Niejednolicie bowiem rozumiany jest wzajemny stosunek cytowanych wyżej przepisów. Z tych względów wydaje się rzeczą pożądaną bliższe rozważenie problemu zbiegu podstaw wznowienia postępowania karnego.

II. POJĘCIE PODSTAW WZNOWIENIA POSTĘPOWANIA

W literaturze występują dwa sposoby ujmowania i określania podstaw wznowienia postępowania karnego. Pierwszy wiąże je z pojęciem wzno-

¹ Stefan Kalinowski: Polski proces karny, PWN, Warszawa 1971, s. 539—548;
Adam Ferenc: Wznowienie postępowania w projekcie k.p.k., „Probl. Praw.” 1969/3/8—26;
W. Chmielarczyk: Wznowienie postępowania w świetle nowego prawa karnego procesowego, WPP 1970/1;
Alfred K a f t a l: Wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem według nowego k.p.k., PiP 1970/6/921;
Andrzej Murzynowski: Podstawy wznowienia postępowania karnego, NP 1970/7—8/991;
Alfred K a f t a l: Niektóre zagadnienia wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem, Pal. 1971/7—8/45;
Władysław Ochman: Kilka kwestii związanych ze wznowieniem postępowania, NP 1972/11/1684;
Jan Nelken: Nowe fakty lub dowody jako podstawa wznowienia postępowania karnego, NP 1973/6/913;
Aleksander Bachrach: Wznowienie postępowania karnego — czy instytucja zamierzająca?, NP 1974/5/610;
Jolanta Klimowa: W kwestii nowych faktów lub dowodów jako podstawy wznowienia postępowania karnego, Pal. 1974/10/57.

wienia w znaczeniu szerszym jako instytucji obejmującej wszystkie czynności, a mianowicie złożenie wniosku o wznowienie, sprawdzenie jego zasadności i podjęcie decyzji o uchyleniu prawomocnego orzeczenia. Drugi łączy się z węższym rozumieniem pojęcia wznowienia jako samej decyzji sądowej o uchyleniu prawomocnego orzeczenia i o ponownym podjęciu procesu. W pierwszym wypadku podstawy mają charakter podejrzeń wskazujących na nieprawidłowość lub błędność prawomocnego orzeczenia, w drugim zaś rozumiane są bardziej obiektywnie jako okoliczności faktyczne w postaci faktu lub środka dowodowego, świadczącego o uchybieniach prawnych lub o błędności orzeczenia².

Przyjmując za trafne ujęcie bardziej obiektywne i węższe, można w obowiązującym stanie prawnym wyróżnić następujące podstawy wznowienia:

1. ustalenie, że w związku z postępowaniem będącym przedmiotem wniosku o wznowienie popełniono przestępstwo, które mogło mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 474 § 1 ust. 1 k.p.k.);
2. ujawnienie — po wydaniu orzeczenia — nie znanych sądowi faktów lub dowodów świadczących o tym, że skazany jest niewinny lub popełnił przestępstwo zagrożone łagodniejszą karą (art. 474 § 1 ust. 1 lit. a) k.p.k.);
3. ujawnienie nowych faktów lub dowodów wskazujących na bezzasadne umorzenie postępowania (art. 474 § 1 ust. 1 lit. b) k.p.k.);
4. ujawnienie jednego z uchybień wymienionych w art. 388 k.p.k. (art. 474 § 2 k.p.k.).

Ze względu na to, że przedmiotem dalszych rozważań będzie zbieg podstaw wymienionych w pkt 1 i 2, pożądane jest bliższe ich scharakteryzowanie.

Podstawa wznowienia oparta na fakcie ujawnienia przestępstwa, które mogło wywrzeć wpływ na treść orzeczenia, uległa znacznemu rozszerzeniu w porównaniu z poprzednimi przepisami procedury karnej, umożliwiającymi wznowienie jedynie w razie ustalenia, że wyrok został wydany pod wpływem przestępstwa fałszu lub poplecznictwa.

Przepis art. 474 § 1 k.p.k. dopuszcza obecnie możliwość wznowienia postępowania w wypadku jakiegokolwiek przestępstwa, jeśli zostało ono popełnione w związku z postępowaniem i zachodzi uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło ono mieć wpływ na treść wyroku.

Z punktu widzenia podmiotowego wznowienie oparte na tej podstawie może nastąpić zarówno na korzyść jak i na niekorzyść skazanego.

Rozszerzenie zasięgu podstawy wznowienia zwiększyło możliwość jej realnego zbiegu z podstawą z art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k.

Popełnienie przestępstwa w związku z postępowaniem, które jest przedmiotem wniosku o wznowienie, musi być stwierdzone prawomocnym wyrokiem, chyba że orzeczenie takie nie może zapaść z powodu ujemnych przesłanek procesowych (art. 11 k.p.k.) lub konieczności zawieszenia postępowania (art. 15 k.p.k.). Jeżeli zachodzą przeszkody do osądzenia danego czynu, to fakt popełnienia przestępstwa jest przedmiotem samodzielnego ustalenia w postępowaniu przed sądem rozstrzygającym o wznowieniu³.

² A. Murzynowski: op. cit.

³ A. Murzynowski: op. cit.

Wyrok skazujący lub orzeczenie o niemożności wydania takiego wyroku trzeba wskazać we wniosku o wznowienie; brak tego elementu ma charakter formalny i powoduje konieczność wezwania wnioskodawcy do stosownego uzupełnienia przy zachowaniu wymagań i następstw zawartych w art. 105 k.p.k.⁴

Zgodnie z przeważającym w literaturze prawa karnego poglądem, że wyłączenie karalności nie znosi przestępnego charakteru czynu, należy przyjąć dopuszczalność wznowienia postępowania w tych wypadkach, gdy popełniony czyn zakazany przez ustawę nie podlega karze⁵.

Podstawa wznowienia z art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. składa się z dwóch elementów: 1) po wydaniu orzeczenia ujawnione zostają fakty lub dowody nie znane sądowi orzekającemu, 2) ujawnione fakty lub dowody wskazują na to, że skazany jest niewinny lub że został skazany za inne przestępstwo zagrożone surowszą karą.

Ta podstawa wznowienia została w nowej procedurze karnej również ujęta szerzej, gdyż w cytowanym przepisie odpadło wymaganie, aby fakty i dowody⁶ były nowe nie tylko dla sądu, ale także dla stron, co zwiększyło możliwość wystąpienia zbiegu podstaw wznowienia.

Ze względu na treść dalszych rozważań, trzeba zwrócić uwagę na określenie: „inne przestępstwo zagrożone karą surowszą”. Chodzi tu o wadliwą ocenę faktyczną i prawną czynu przypisanego skazanemu. Nie chodzi natomiast o inny pod względem faktycznym czyn, wymagający nowego, odrębnego postępowania karnego⁷.

Na podstawie art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. postępowanie można wznowić jedynie na korzyść skazanego. Zakres podmiotowy tej podstawy wznowienia jest zatem węższy niż podstawy z art. 474 § 1 ust. 1 k.p.k.

W najnowszej literaturze procesu karnego przyjmuje się, że pojęcie „dowód” użyto w art. 474 § 1 pkt 2 lit. a) k.p.k. w znaczeniu „środek dowodowy”. Kwestionuje to J. Klimowa, wysuwając pogląd, że pojęcie to należy rozumieć jako „źródło dowodowe”⁸.

III. ZBIEG PODSTAW WZNOWIENIA

Zbieg omawianych podstaw wznowienia występuje w praktyce⁹ i zachodzi na przykład wtedy, gdy ujawnione zostały nowe fakty lub dowody, wskazujące jednocześnie na to, że w toku postępowania będącego przed-

⁴ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski: Kodeks postępowania karnego — Komentarz, Wyd. Prawn., Warszawa 1971, s. 31, pkt 5.

⁵ A. Murzynowski: op. cit.

⁶ Przez nowe dowody w rozumieniu przepisu art. 474 § 1 pkt 2 lit. a) k.p.k. rozumieć należy nie tylko nie znane przedtem sądowi źródło dowodu (np. świadek, biegły), lecz również nie znany sądowi środek dowodowy (np. zeznanie świadka). Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1974 r. III KO 22/73, OSNCP 1974/6/120.

⁷ A. Murzynowski: op. cit.

⁸ J. Klimowa: op. cit.

⁹ Przykładem zbiegu omawianych podstaw wznowienia może być następujący stan faktyczny: J.N. przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu, ukrywając faktycznego sprawcę, i został prawomocnie skazany. Po skazaniu przyznał się do popełnienia przestępstwa poplecznictwa i wskazał okoliczności oraz dowody przemawiające za tym, że nie popełnił przestępstwa, za które został skazany, natomiast tylko ukrył świadomie sprawcę.

miotem wniosku o wznowienie popełniony został czyn przestępczy mający wpływ na treść wyroku zapadłego w tym postępowaniu.

Powstaje wtedy zagadnienie, czy skazany w takim procesie ma możliwość swobodnego wyboru podstawy wznowienia, czy też swoboda ta jest ograniczona, a także jakie skutki ma zbieg podstaw dla postępowania o wznowienie.

IV. ZAGADNIENIE WYBORU PODSTAWY WZNOWIENIA

Przepisy procedury karnej nie rozstrzygają wprost problemu wyboru podstawy wznowienia w razie zbiegu podstaw, a praktyka sądowa w tym zakresie jest niejednolita. Zastrzeżenia i wątpliwości wywołuje wzajemny stosunek przepisów art. 474 § 1 ust. 1 i art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. Chodzi przy tym o nietrafną interpretację zakresu pojęć zawartych w obu podstawach. Na tym tle dochodzi do nieporozumień i błędnych rozstrzygnięć, gdyż przepis art. 474 § 1 ust. 1 rozumiany bywa jako szczególny w stosunku do art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k., co w razie zbiegu podstaw powodowałoby wyłączenie drugiego przepisu¹⁰.

Zakres oddziaływania obu omawianych podstaw należy rozważać łącznie zarówno z punktu widzenia przedmiotowego jak i z punktu widzenia podmiotowego. Przedmiotowo będzie to określony zespół faktów i zdarzeń uzasadniających wnioski o wznowienie, natomiast z punktu widzenia podmiotowego będzie to możliwość ukierunkowania wniosku na korzyść bądź na niekorzyść skazanego. Dopiero łączna analiza obu tych zakresów oddziaływania może przynieść prawidłowe wnioski co do wzajemnego stosunku rozważanych przepisów.

Z punktu widzenia przedmiotowego zakres oddziaływania podstawy z art. 474 § 1 ust. 1 jest węższy, skoro opiera się ona jedynie na zdarzeniach związanych z postępowaniem i mających charakter przestępstwa, a zatem na zdarzeniach o charakterze patologicznym.

Zakres oddziaływania podstawy z art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. jest przedmiotowo oczywiście znacznie szerszy, gdyż obejmuje wszelkie nowe dla sądu fakty i dowody, świadczące o niewinności skazanego lub o popełnieniu przez niego przestępstwa zagrożonego karą łagodniejszą.

W tych warunkach łatwo o błąd logiczny, prowadzący do wniosku, że skoro fakt popełnienia przestępstwa scharakteryzowanego w przepisie art. 474 § 1 ust. 1 k.p.k. stanowi jednocześnie dla sądu rozstrzygającego o wznowieniu nowy fakt lub dowód, to przepis ten ma charakter szczególny wobec art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. i wyłącza jego stosowanie w razie zbiegu podstaw wznowienia.

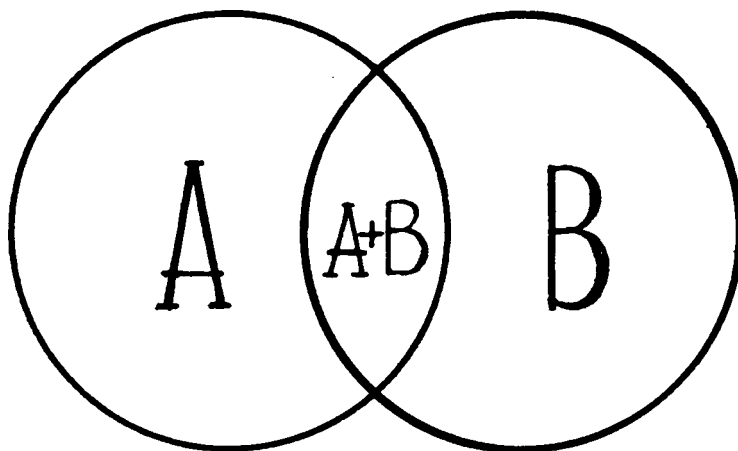
Takie rozumowanie pomija jednak całkowicie element podmiotowego oddziaływania obu podstaw wznowienia. Zakres oddziaływania podstawy z art. 474 § 1 ust. 1 k.p.k. jest z punktu widzenia podmiotowego znacznie

¹⁰ Na przykład postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Szczecinie z dnia 29 stycznia 1974 r. w sprawie IV Kow. 356/74, w którym stwierdzono: „Przepis art. 474 § 1 pkt 1 k.p.k. jest przepisem szczególnym w stosunku do ogólnego przepisu art. 474 § 1 pkt 2 k.p.k., wyłączającym ten przepis ogólny w wypadku, gdy okolicznością mającą stanowić podstawę do wznowienia jest popełnione w związku z postępowaniem przestępstwo, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia”.

szerszy, gdyż wznowienie może nastąpić zarówno na korzyść jak i na niekorzyść skazanego.

Zakres podmiotowy oddziaływania podstawy z art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k. jest natomiast węższy, skoro wznowienie postępowania oparte na tej podstawie może nastąpić jedynie na korzyść skazanego.

Żadna z omawianych norm (podstaw) nie ma zatem charakteru przepisu szczególnego w stosunku do drugiej. Wzajemna relacja tych przepisów, przedstawiona graficznie, wyglądać będzie jak na rysunku 1.

Rysunek 1. Wzajemna relacja podstaw z przepisu art. 474 § 1 ust. 1 i z art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k.

A — zdarzenia stanowiące przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem, które mogły mieć wpływ na treść orzeczenia,

B — nowe fakty i dowody wskazujące na to, że skazany jest niewinny lub że skazano go za inne przestępstwo zagrożone surowszą karą,

A+B — zdarzenia stanowiące przestępstwo określone w pkt A, a jednocześnie będące nowym faktem lub dowodem jak w pkt B.

Rozważania powyższe prowadzą do stwierdzenia, że obydwa przepisy mają charakter równorzędny, a przy zbiegu omawianych podstaw wznowienia skazany ma możliwość wyboru jednej z nich lub też oparcia wniosku o wznowienie na obu podstawach i w zależności od tej decyzji skazanego postępowanie o wznowienie powinno być prowadzone w granicach podstawy lub podstaw, na których został oparty wniosek.

W razie zbiegu podstaw wznowienia postępowania karnego, jeśli skazany opiera wniosek o wznowienie na przepisie art. 474 § 1 ust. 2 lit. a)

k.p.k., brak prawomocnego wyroku stwierdzającego, że zachodzi podstawa do wznowienia z art. 474 § 1 ust. 1, nie stanowi przeszkody do wznowienia¹¹.

¹¹ Pogląd ten podzielił praktycznie Sąd Najwyższy w postanowieniu dnia 23 marca 1974 r. w sprawie III KZ 133/74, rozpoznając zażalenie na cytowane wyżej postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Szczecinie. Nie wchodząc w rozważania teoretyczne co do możliwości wyboru podstawy wznowienia w razie ich zbiegu, Sąd Najwyższy nie uznał za trafne stanowiska Sądu Wojewódzkiego, że w omawianym wypadku warunkiem koniecznym wznowienia postępowania jest prawomocny wyrok skazujący za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem będącym przedmiotem wniosku o wznowienie. Tym samym Sąd Najwyższy nie podzielił poglądu Sądu Wojewódzkiego, że przepis art. 474 § 1 ust. 1 jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 474 § 1 ust. 2 lit. a) k.p.k.

JERZY SASKI

Trzy zbędne przepisy k.p.k. o obronie

Autor poddaje krytyce przepisy o obowiązku zawiadomienia o uchybieniach obrońcy (art. 78 k.p.k.), o obowiązku pełnienia obrony po cofnięciu pełnomocnictwa (art. 324 k.p.k.) oraz o usunięciu obrońcy od udziału w sprawie (art. 325 k.p.k.).

I. UWAGI WSTĘPNE

Byłoby najoczywistszym złudzeniem przypuszczać, że można wykonywać w sposób właściwy obronę procesową jedynie opierając się na przepisach dotyczących tej obrony a zamieszczonych w kodeksie postępowania karnego. Obrońca jest uczestnikiem postępowania, a kodeks postępowania jest źródłem właściwym do wskazania, jakie z tytułu tego uczestnictwa w procesie przysługują mu uprawnienia oraz jakie spadają na niego z tego tytułu obowiązki w ramach kolejno rozwijających się czynności i sytuacji procesowych. W tym zakresie przede wszystkim są potrzebne w procedurze przepisy odnoszące się do obrony i im dokładniej będą one sprecyzowane, tym lepiej.

Istnieje jednak cała rozległa dziedzina prawa, nazywana „prawem adwokatury”, którego to prawa znajomość i stosowanie są niezbędne dla obrońcy, by należycie mógł on się wywiązać ze swych zadań. Prawo to składa się z elementów ściśle normatywnych, zawartych w prawie o ustroju adwokatury, oraz z nie mniej dla obrońcy ważnych, pochodnych, ale pełniejszych praktycznego waloru, uchwał organów samorządu adwokackiego, orzeczeń dyscyplinarnych i zwyczajów adwokackich.

Taki układ norm obowiązujących obrońcę przy wykonywaniu jego funkcji jest logicznym następstwem tego, że obrońca jedynie w pewnym